

XVII. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN TOPKAPILI FEYZÎ HAYATI VE SANATI

*Nazmi ÖZEROL**

Özet

17.yüzyıl şairlerinden Topkapılı Feyzî, İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Mustafa olan şairin doğum tarihi belli değildir. Ölüm tarihi ise Safâyî Tezkiresi'nde 1688, Belîğ Tezkiresi'nde 1657 olarak verilmiştir. Mevlevî şairlerinden Cevrî'ye intisap eden Feyzî mutasavvıf bir şairdir. Şiirlerinde tasavvufu ilgili terimlerden geleneklerden yararlanmış ve bunları şiirlerine ustaca yansıtmıştır. Sade, anlaşılır şiirler kaleme alan Feyzî, akıcı şiir yazmaya özen göstermiştir. Bu çalışmada Feyzî'nin hayatı ve sanatı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Topkapılı Feyzî, şair, hayat, tasavvuf.

XVII. CENTURY'S POET TOPKAPILI FEYZÎ HIS LIFE AND ART

Abstract

One of the 17th century's poet Topkapılı Feyzî was born in İstanbul. His real name was Mustafa but his exact birth date is not certain. His date of death is given as 1688 in biography was written by Safâyî and as 1657 in biography written by Belîğ. Feyzî gained to mevlevi poet Cevrî is a sufic poet. Feyzî utilized sufistic terminology and traditions, and reflected them in his poems skillfully. He took pains for writing simple and fluent poems. In this work Feyzî's life and art were indicated.

Key Words: Topkapılı Feyzî, poet, life, sufistical.

Giriş

Kültür ve edebiyat tarihimizin bütünü ile anlaşılabilmesi için, bu oluşumda rol oynayan sanat ve fikir adamlarımızın, önemleri ne olursa olsun, şahsiyet ve ortaya koydukları eserlerle incelenmesi gerekir. Bizi gerçek bir edebiyat tarihine bu küçük monografiler götürecektir.

Feyzî'nin hayatı hakkında sınırlı da olsa bilgi veren kaynaklara ulaşılmış, Dîvân'ındaki şiirler şekil, üslûp ve muhteva özellikleri bakımından incelenerek şairin edebi şahsiyeti ortaya konmuştur. Feyzî, gerçek anlamda mutasavvıf bir şair olduğu için diğer mutasavvıf şairlerde olduğu gibi düşüncelerini sade bir dille ifade etme yoluna gitmiştir. O, şiirlerinin fikrî yönünü duyguyla besleyerek insanı hemen kendisine çeken ve söyleyiş güzelliğiyle düşünmeye sevk eden mısralar yazmıştır. Bu makalenin amacı, klasik Türk edebiyatının geniş şairler topluluğu içinde yer almış ve bu edebiyata kendi kabiliyet ve gayretleri doğrultusunda katkı sağlamış bir şairi tanıtmaktır.

I.Hayati

Safâyî Tezkiresi'nde şairle ilgili verilen bilgilere göre Feyzî, İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Mustafa olup Topkapılı Feyzî lakabıyla şöhret olmuştur. 17. yüzyıl Mevlevî şairlerinden ve Dîvân sahibi olan Cevrî'nin has

* Dr., Kültür Dershanesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, MALATYA, nazmiozerol@hotmail.com

talebesidir. Aynı zamanda Feyzî, Dîvân tertip eden bir şairdir. Şairin ölüm tarihi 1099/1688 olarak verilmiştir (Safâyî, 212).

Belîğ Tezkiresi'nde verilen bilgiler, ölüm tarihi hariç, Safâyî Tezkiresi'ndeki gibidir: İsmi Topkapılı Mustafa'dır. Yeniçeri kâtiplerindendir ve Cevrî'nin talebesidir. 1068/1657'de vefat etmiştir (Abdulkadiroğlu, 1985: 432).

Esrar Dede'nin Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye adlı tezkiresinde Topkapılı Feyzî'nin Mevlevî dedelerinden Pir Hamza Dede hazretlerinin aşk ve muhabbet nurundan etkilenecek Mevlevî dergâhına intisap ettiği, bir müddet Köprülüzâde Fazıl Mustafa Paşa'ya kâtiplik yaptığı belirtilir. Esrar Dede, şairin ölüm tarihini kesin olarak belirtmemiş ve 1700'e yakın yıllarda vefat ettiğini söylemiştir (Genç, 2000: 435).

Güftî'nin Teşrifâtü'ş Şu'arâ adlı tezkiresinde şairin adı Topkapılı Feyzî (Güftî, 99). Sicill-i Osmanî'de ise Feyzî Mustafa Çelebi olarak geçmektedir (Süreyya, 1996: 528). Yümnî Tezkiresi'nde ise Topkapılı-zâde lakabıyla şöhret olduğu belirtilir (Yümnî, 21).

II. Sanatı

Topkapılı Feyzî'nin adından söz edilen tek eseri Dîvân'ıdır. İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu'nda bu eserin 5 nüshası bulunmaktadır.¹ Feyzî Dîvânı'ndaki şiirler şekil, üslûp ve muhteva özellikleri bakımından incelenerek şairin edebî kişiliği aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Topkapılı Feyzî Dîvânı'ndaki Şiirlerin Şekil Özellikleri

1. Nazım Şekilleri

Dîvân, 2 beyitlik münâcât tarzında yazılmış 1 kıt'a ile başlar. Daha sonra gazellere yer verilmiştir. Dîvân'da bulunan 110 gazelin beyit sayısına göre dağılımı şöyledir: 5 beyitlik 86 gazel, 6 beyitlik 4, 7 beyitlik 18, 8 beyitlik 1 ve 11 beyitlik 1 gazel. Görüldüğü gibi Dîvân'daki gazellerin çoğu 5 beyitlidir. Bu gazellerin hepsinde şair, mahlasını kullanmıştır ve şairin mahlası son beyitlerde yer alır. Dîvân'da 9 tamamlanmamış gazel, 1'i Farsça 43 kıt'a ve 1'i Farsça 92 rubâî yer almaktadır. Şairin Dîvânı'nda Riyâzî, İsmetî ve hocası Cevrî için yazılmış 3 tahmis ayrıca 113 beyit ve 1 tarih manzumesi bulunmaktadır.²

2. Vezin

Topkapılı Feyzî Dîvânı'nda hece vezni kullanılmamıştır. Şiirlerinde Feyzî'nin aruz veznine oldukça hâkim olduğu gözlenir. Aruz kusurlarına pek rastlanmaz. Rubâîlerin hepsinde "ahreb" kalıpları kullanılmıştır. Dîvân'daki manzumelerin vezinlere göre dağılımı şöyledir:

¹ İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu, Hazırlayan: Komisyon, C.2, İstanbul, 1967, s.443 – 446.

² *Topkapılı Feyzî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni*, Hazırlayan: Nazmi Özerol, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 1996, s.5.

BAHİR	VEZİN	VEZİNLER					
		Gazel	Kıt'a	Rubâi	Musammat	Beyt	Tarih
Hezec	1. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	23	14	-	-	30	-
	2. Mefâ'ilün Mafâ'ilün Fa'ülün	1	-	-	-	-	-
	3. Me'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün	15	3	-	1	12	-
	4. Me'ûlü Mefâ'ilü Fa'ülün	2	-	-	-	1	-
Recez	5. Müste'filün Müste'filün Müste'filün Müste'filün	1	1	-	-	-	-
	6. Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün	1	-	-	-	-	-
Remel	7. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	27	3	-	-	29	-
	8. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	1	-	-	-	-	-
	9. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	12	8	-	-	14	-
Muzâri	10. Me'ûlü Fâ'ilâtün Me'ûlü Fâ'ilâtün	-	-	-	-	1	1
	11. Me'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fa'ülün	15	2	-	1	12	-
Müctes	12. Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	15	8	-	1	14	-
	13. Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilâtün	1	-	-	-	-	-
Cedîd	14. Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	5	3	-	-	-	-
Ahreb	-	-	1	92	-	-	-
	Toplam	119	43	92	3	113	1

Tablo 1 (Topkapılı Feyzî Dîvânı'ndaki şiirlerin vezinlere göre dağılımı)

3. Kafiye ve Redif

Topkapılı Feyzî Dîvânı'nda gazeller redifin son harfine göre alfabetik olarak dizilmiştir. Kıt'a ve rubâilerde ise böyle bir diziliş söz konusu olmayıp redif harfleri karışıktır. Gazel, kıt'a ve rubâilerin kafiye harflerine göre dağılımı şöyledir:

Kafiye Harfi	Gazel	Kıt'a	Rubâi
ا	1	1	4
ب	1	-	-
ت	3	1	2
ث	-	-	-
ج	1	-	-
ح	-	-	-
خ	-	-	-
د	-	-	1
ذ	-	-	-
ر	34	9	10
ز	6	3	8
س	-	-	-
ش	2	-	5
ص	-	-	1
ض	-	-	1
ط	-	-	-
ظ	-	-	-
ع	-	-	-
غ	1	-	-
ف	-	-	1
ق	2	1	-
ك	6	2	5
ل	7	2	9
م	9	-	12
ن	8	2	9
و	1	4	-
ه	19	8	8
ى	18	10	16
	119	43	92

Tablo 2 (Dîvân'daki gazel, kıt'a ve rubâilerin son harfine göre alfabetik dağılımı)

Görüldüğü gibi gazel, kıt'a ve rubâilerin kafiye harfleri daha çok re (ر), ye (ي), he (ه) harfleriyle son bulmuştur. Mim (م) harfi gazel ve rubâide kullanılmışken, kıt'ada kullanılmamıştır.

Topkapılı Feyzî Dîvânı'nda bulunan gazel, kıt'a ve rubâilerin rediflerine göre dağılımı ise şöyledir:

	Türkçe fiil	Türkçe isim	Türkçe takı	Arapça isim	Farsça isim	Farsça takı	Redifsiz	İki kelimeli redif	Üç kelimeli redif
Gazel	42	18	24	11	10	–	4	9	1
Kıt'a	14	5	14	1	1	1	3	2	2
Rubâî	32	6	19	2	2	1	20	10	–

Tablo 3 (Dîvân'daki gazel, kıt'a ve rubâilerin rediflerine göre dağılımı)

Görüldüğü gibi şiirlerin çoğunda Türkçe fiil, isim ve Türkçe takılı redifler kullanılmıştır. Rubâilerde redif oranı gazel ve kıt'aya göre daha düşüktür.

Topkapılı Feyzî Dîvân'ndaki Şiirlerin Üslûp ve Muhtava Özellikleri

Mutasavvıf bir şair olan Feyzî'nin gazellerinde, rahat bir söyleyiş tarzının olduğu görülür. Feyzî, insanı derin tefekkürlere çekerken lirizm yüklü bir ifade tarzı sergiler. Safâyî, Feyzî'nin temiz bir üslûpla, dokunaklı şiirler yazdığını söyler (Safâyî, 212). Tezkireci Safâyî'nin de belirttiği gibi Feyzî'nin şiirlerinde okuyanı yormayan saf, temiz söyleyişlere sıkça rastlanır. Dîvân'dan seçilen aşağıdaki beyitler, bu ahenkli söyleyişin örnekleridir:

Ꞥonuşmak isteyen ol şâh-bâz-ı evc-i ' işveyle

Kebüter gibi olsun tırmasun hem-vâre âvâre³

[Naz doruğundaki doğan kuşuyla (sevgili) konuşmak isteyen, güvercin gibi sürekli başıboş olsun.]

' Acep mi dil cemâlûñ görmedükçe bî-ķarâr olsa

Olur pervâne şem'e itmese nezzâre âvâre (yk.15b)

(Gönül, yüzünü görmediğinde kararsız olsa bu şaşılacak şey değildir, pervâne muma bakmasa serseri olur.)

Güftî, Teşrifâtü'ş Şu'ârâ adlı tezkiresinde Cevrî'nin talebesi olan Topkapılı Feyzî'nin Anadolu şairleri arasında şiire yeni ve güzel bir söyleyiş tarzını getirdiğini, hoşça giden hayâlleri yeni bir üslûpla, İstanbul Türkçesiyle, ifade ettiğini belirtir:

³ Topkapılı Feyzî, *Dîvân*, İstanbul Üniv. Ktp. T. 514, yk. 15b. Bundan sonraki atıflar Dîvân'ın bu nüshasından alınmış olup yaprak numaraları beyitlerin yanında belirtilmiştir. Beyitlerin bugünkü Türkçe karşılıkları parantez içinde verilmiştir.

“...Rum’da hüsni-edâ-yı tâze-rüsûm
 Birisi dahı Feyzî-i merhûm
 Sâye-perverde-i Sıtânbulî
 Şâ‘ir-i tâze-güy-ı tâze-rüsûm
 Nükte-şakird-i Cevrî-merhum...” (Güftî, 99)

Feyzî'nin şiirleri üslûp bakımından incelendiğinde bu tespitin son derece yerinde olduğu görülür. Feyzî'nin şiirlerinde ahengi bozan kelime ve terkiplere yer verilmemiştir:

Hüşyâr olmaz cunûn-ı ‘aşk ile hayrân olan
 Hândeyi rü’yâda görmez derd ile giryân olan (yk.12b)

(Aşkın deliliğine tutulmuş kişi uyanık olamaz, üzüntüyle ağlayan gülmeyi rüyada bile göremez.)

Maḥabbet sînede pinhân iken meşhûr olur bir gün
 Bu ‘âlem sū-be-sū şevk ile reşk-i Ṭûr olur bir gün (yk.13a)

(Sevgi yürekte gizliyen bir gün gelir herkesçe bilinir, bu dünyada her taraf, arzu ile Tur dağına kıskanarak bir gün parçalanır.)

Fikr-i zülfi mübtelâ kıldı beni sevdâlara
 Kaşdum oldur Kaşveş ben de düşem şahrâlara (yk.15a)

(Sevgilinin saçının düşüncesi beni sevdalara düşürdü, niyetim Kays gibi çöllere düşmektir.)

17. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Mevlevî şairlerinden Cevrî'nin talebesi olması (Mengi, 1994:191) hasebiyle Feyzî'nin hayatında tasavvufun geniş bir yer aldığı görülür. Bu durum doğal olarak onun şiirlerine de yansımıştır.

Mutasavvıf şairler iki gruba ayrılır. Birinci grubu temsil edenler önce mutasavvıf sonra şairdirler. Hallac-ı Mansur, Nesîmî gibi tasavvufî hayatı bizzat yaşayan şairler bu gruba girer. Bunlarda şair kimliği, mutasavvıf kimliğin gölgesinde kalır. Bu şairler, aynı zamanda şeyh veya mürşittir. İkinci grupta olanlar ise tasavvufî inancı sanatsal açıdan değerlendirirler. Bu tip şairlerde tasavvuf, diğer konuların yanında yer alan ilhama son derece uygun gelen bir konudur. Bu şairler için şiir ve sanat ön planda gelir. Tasavvuf, sanat potasında eritilerek verilir. Bu zümreden olanlarda şairlik her zaman ön planda gelir. Fuzûlî ve Nâilî bu ikinci gurubu oluşturan şairlerdendir (İpekten, 1973: 20).

Verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi Feyzî ikinci gruba giren şairlerdendir. Tasavvuf onun şiirlerinde geniş yer tutar; ancak şiirlerin genel dokusuna bakıldığında bu olgunun şairlik kudretini gösterme düşüncesinin arkasında kaldığı görülür. Yani Feyzî önce şair, sonra mutasavvıftır. Feyzî'nin yazdığı şu dörtlük onun duygu ve düşünce dünyasının âdeti bir aynası hükmündedir:

Dilinde cilvegerî-i hidâyet ister isen
 Muhabbet-i mu'tekid evliyâ-yı âgâh ol
 Eğer ki ilm-i ledünnîyi kesb idem dir isen
 Esîr-i ma'rifet-i ârifân-ı bi'l-lâh ol (yk.30b)

[Gönlünde hidayet cilvesini istersen Allah dostlarına, inananlara muhabbet duy; eğer gaybî (gizli) ilimleri kazanmak istersen Allah'ı bilenlerin bilgisinin esiri ol.]

Feyzî'ye göre tasavvuf yolu, her ne olursa olsun bırakılmaması gereken bir yoldur. Aşığı (sâlik) maşuğa ulaştıracak yegâne yol budur:

Gâh Ferhâd ol gehi kisve-i Mecnûn'a gir
 Ey gönül neylerseñ eyle tek hemân vadide ol (yk.10b)

(Ey gönül! Bazen Ferhad ol bazen de Mecnûn şekline gir, ne yaparsan yap sürekli bu yolda ol.)

Şaire göre âşığın gönlünün açılması, kalbe neşe ve parlaklık gelmesi Allah'ın zikredilmesiyle sağlanır:

Dil-teng olurum ğamuñla hû eylemesem
 Âmed-şüd-i derdüñ arzû eylemesem
 Dil muğber olur reh-güzerüñ her lahẓâ
 Çârüb-ı müjemle rüft-rû eylemesem (yk.26a)

(Derdinin geliş gidişini arzulamasam bu tasayla hû diyerek seni zikretmesem gönlüm daralır; gittiğin yerleri her an kirpiğimin süpürgesiyle süpürmesem gönül tozlanır.)

Tasavvufî terbiye ile manevî ağırlıklar ve kirlerden kurtulan gönül, Allah korkusu, Allah aşk ve heybeti ile dolar. Kendisi ile hakikat arasında bulunan perdeleri eriten gönül elde ettiği rahatlık ile gözyaşı döker. Hasretini, aşkını gözyaşlarıyla ifade eder (Kara, 1990:18).

Sevginin ortaya çıkışında insan farklı bir ruh hâli içerisine girer. Tatlı teneffüs edişler ve derin derin iç çekmeler olur ve âşık sonuçta mutluluğa erişir (İbn Arâbî, 1988:49). Feyzî de bu ruh hâlini şu şekilde mısralara dökmüştür:

İcrâ eder elbetde kıomaz şartını 'âşkıñ
 Geh giryede geh nâlede geh zârda 'âşık (yk.9a)

(Aşkın bütün şartlarını ortaya koyarak âşık, bazen ağlar, bazen inler.)

Tasavvuf, dünyanın süsünden yüz çevirmek, insanların meylettiği geçici lezzetlerden korunmak, halk ile beraber, Hakk'a yönelmektir (İz, 1990:31). Dünyadaki zevkler geçicidir, uzun ümitlere kapılmak insana hüznü vereceğinden dünya hayatına fazla itibar etmemek gerekir. Feyzî de dünya hayatına meyletmez:

Bizden itmek bî-hüde âlâyiş-i dehri su‘âl
 ‘Âlemin kaydın ne bilsün bî-ser ü sāmān olan (yk.12b)

(Dünyanın süsünü bize sormak boşuna, perişan hâlde olan dünyayla ilgili şeyleri nasıl bilir.)

“İnsanın ümitleri ve emelleri cihandan da büyük, yani sonsuzdur. Ömrün her anı bir taraftan emelleri, bir taraftan da elemeleri artırır. Mâziye dönüp baksan uzayıp gitmiş bir gölge, hakikat zannettiklerimiz silinmiş, istikbâl kapalı bir kabir, kim olduğu ne olduğu belli değil. Hâl denen zaman ise izâfi bir varlık. Bu dünyada rahat ve huzur nasıl izâfi ve muvakkat ise, hâl de her an mâziye intikal etmekte olduğundan madumdur. İşte insana düşen, bu sonu gelmeyen emelleri ihmal edip kulluğunun gereklerini yerine getirmek için intizam içinde çalışmaktır.” (İz, 1990:74)

Feyzî'ye göre makam, mevki hevesi insana elem verir. Bu yüzden bu gibi şeylere itibar edilmemesi gerektiğini söyler. O, göz ve gönül tokluğu içindeki yaşayış tarzını bir rubâisinde güzel bir şekilde ifade eder:

Eyler dilimi tañtana-i cāh melûl
 Besdür baña bir post u bir keçkûl
 Ben rind-i kalendar-revişem ey vaşşâf
 Düşmez baña dād ü sited virdde kabûl (yk.26b)

(Makam, mevki debdebesi gönlümü mahzun eder. Bana bir post ve çanak yeter. Ben derviş meşrep bir rindim ey vasfedici! Dua ederken alışveriş yapmak bana düşmez.)

Feyzî, dünya hayatında kâmil insan olma yönünde tasavvuf ehli için gerekli olan şeyleri şöyle anlatır:

Şuh-meşreb-i kalendar-i ‘aşkuz
 Bize meyaḥāne ḥānkaḥ yeter (yk.6a)

(Aşk dervişliğinin şen mizaçlısınız, bize meyhaneye ve tekke yeter.)

Pîr-i meclis bu ḥānkaḥda bize
 Mürşid-i şāḥib- iştibāh yeter (yk. 6a)

[Meclisin pîri (mürşid) bu tekkede bize, şüpheden koruyan mürşid yeter.]

İslâmî düşüncede zamanın iyi bir şekilde geçirilmesi esastır. Zaman tarifi yapılamayan bir kavramdır. Onun iyi değerlendirilmesi yönünde bilhassa mutasavvıf şairlerce telkinler yapılır. Feyzî'de de bu tür telkinlerin yapıldığı görülür:

Çık seyr-i bâğa faşl-ı gül ü gülistān geçer
 Vaqt-i sürür u zemzeme-i bülbülān geçer (yk.4a)

(Gülün ve gül bahçesinin zamanı geçeceğinden bahçeyi seyre çık, bülbüllerin ötüşü ve eğlenme zamanı geçer.)

Elden düşürme sâgarı ey dil ço gâfleti
Furşat nesim-i ‘ömr gibi nâ-gehân geçer (yk.4a)

(Ey gönül! Gafleti bırak, kadehi elden bırakma, bu fırsat ömür rüzgârı gibi ansızın geçer.)

Tasavvufî inanişta iktisat ve kanâatin önemli bir yeri vardır. Allah, kullarına sınırsız nimetler sunar, bütün kâinatı insanın emrine vermiştir; ancak bu bolluk beraberinde israfı getirmemelidir. Gerçek zenginlik insanın (sâlik) kanaatkâr bir şekilde yaşamasıdır:

Biz özge hümâyuz ki mekân bulmamışuz
Ârâm idicek bir âşiyân bulmamışuz
İksîr-i çanâ‘atla ğinâ bulduk biz
Yoğsa zer-i genc-i şâygân bulmamışuz (yk.23a)

(Biz bambaşka bir hümâyuz ki mekân bulamamışız, huzurla kalacağımız bir yuva bulamamışız; kanâat ilacıyla zenginlik bulduk biz, bolluk hazinesinin altınını bulduk zannedilmesin.)

Feyzî’ye göre bu yol insanı şehâdete, yani kurtuluşa götürür:

Perhâş ‘aşka şevk ile merdâne girmişim
Nüş-i mey-i şehâdete meydâne girmişim (yk.11a)

(Aşk kavgasına şevk ile mertçe girmişim, şehâdet şarabını içmek için bu yola girmişim.)

Bismi’llâh işte gerdenüm eylerse dost katl
Bismilgeh-i rehâya levendâne girmişim (yk.11a)

[Allah’ın adıyla dost boynumu keserse bu salhaneye (kurban kesim yeri) yiğitçe girmişim.]

Seyr-i sülûka giren sûfi, yaşadığı makama göre Muhammedî nurun çeşitli şekillerde temessül ettiğini görür (Tatçı, 1990:126). Feyzî, bir rubâisinde Peygamber sevgisini şöyle dile getirir:

Sevdünse ger ol peyember-i zî-şânı
Âsûde-dil ol ki luğf ider rûhânî
İblis iderse ger hısn-ı imâna hücum
Fi’l-hâl irişür talî‘a-i ihsânı (yk.23a)

(Eğer o şerefli Peygamber’i sevdiysen rahat gönüllü ol, onun ruhu daima lütûfta bulunur. Şeytan, eğer imanın kalesine hücum ederse hemen iyiliğinin öncüleri yardımcı olur.)

Feyzî'nin şiirlerinde kulluk vazifelerinin yerine getirilmesi, günahlardan pişmanlık duyulması ve insanın her uzvuyla uyanık olması önerilir:

Envâr-ı şubh itdi gulüvv derd-i niyâzın vaqtidür
Eşk-i nedâmetle vuzu' kıll kim nâmazın vaqtidür (yk.3a)

(Sabahın nuru erişti yalvarmanın vaktidir, pişmanlık gözyaşıyla abdest al, namazın vaktidir.)

Sûzişde şad âh eyleyüp nâlen 'özü-ğ'âh eyleyüp
Her 'uzvuñ âgâh eyleyüp süz u güdâziñ vaqtidür (yk.3a)

(İnlemenin ateşiyle yüz âh ederek özür dilemenin ve bütün organlarıyla uyanık bir şekilde yanıp yakılmanın vaktidir.)

Mevlevî tarikatının güzel sanatlarla, özellikle mûsikî ile olan ilgisi, sanat tarihi açısından olduğu kadar tasavvuf tarihi açısından da önemlidir (Kara, 1990:18). "Ney" in bilhassa Mevlevî şairlerinin şiirlerinde adının çok geçtiği görülür. Mevlânâ'nın Mesnevî'sine "ney" i anlatarak başlaması ve tarikat içinde bu mûsikî âletinin önemli bir yer alması bunda etkili olmuştur. Feyzî, bir gazelinde içinde bulunduğu durumu "ney" e benzeterek vermiştir:

Pür-ğurüşum dem-be-dem ħum-ğânelerde mey gibi
Her nefes kılmadayım şad ħurfe nâle ney gibi (yk.17a)

(Meyhânelerde şarap gibi sürekli çok coşkuluysun, her solukta ney gibi yüz tuhaf inleme sesi çıkarmaktayım.)

Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin "Mesnevî" si tarîk-i nâzenin denilen bu tarikat içinde en büyük mürebbi ve mürşit olmuştur (İz, 1990:153). Mevlevî dervişlerinin ilham kaynağı Mevlânâ'nın Mesnevî'si ve bizzat kendi şahsiyetidir. Mesnevî'nin damla damla ortaya çıkmasında Şems'in hizmetleri inkâr edilemez. Feyzî bir gazelinde bu isimlerden bahseder:

Dürbîn-i neyi al destüñe seyr it ne imiş
'Âlem-i maḫmaḫ-ı nezzâre-i Mevlânâ'yı (yk.17a)

("Ney" in dürbününü eline al da seyret, Mevlânâ'nın göz dikip baktığı âlem nasılmış.)

Âteş-i Şems ile bir 'âşığ-ı nâlândur ney
Ki eylemiş dağ ile ârâste hep â'zayı (yk.17a)

(Şems'in ateşiyle inleyen bir âşıktır ney, bütün azalarını hep yarayla süslemiş.)

Fuzulî'de ızdırıp, vefalı duygularla beslenmesi gereken ruhun lezzetli gıdasıdır. O, aşk derdiyle hoştur. Bu derdi giderecek derman istemez (Banarlı, 1987:539). Fuzûlî nasıl dert ve ızdırıp şairi ise derdinin artmasını istiyor ve bundan zevk alıyorsa, aynı durum Feyzî'de de görülür.

Yâ Rabb cigerüm 'aşk ile hûn eyle
Şahrâ-yı gamuñda dili Mecnûn eyle
İfrâ-ı maḥabbetüñle rüsvâlığımı
Meşhûr-ı cihât-ı reb' -i meskûn eyle (yk.27a)

(Ya Rabb! Ciğerimi aşk ile kan eyle, keder çölünde gönlümü Mecnûn eyle, sana olan aşkımin çokluğunu, düşkünlüğümü insanların oturduğu yönere duyur, ilân et.)

SONUÇ

XVII. yüzyıl şairlerinden Topkapılı Feyzî, bir Mevlevî şair olan hocası Cevrî'nin de etkisiyle Mevlevî muhitinde yetişmiş mutasavvıf bir şairdir. O, tasavvufî anlayışını şiirlerine samimi bir şekilde yansıtmıştır. Coşkulu ve lirik anlatımı sayesinde, gayet rahat söylenmiş, okuyanı cezbeden şiirler ortaya koymuştur. Feyzî'nin şiirlerinde fikrî bir derinlik vardır. Bu fikrî derinlik mesaj olarak verilirken duyguyla beslenmiştir. Şiirlerinde tasavvuf ve onun gerekleri, insanın dünyadaki durumu, yaratılış gayesi, vazifelerin ehemmiyeti, dünya hayatının geçiciliği ve bu kısa zamanda yapılacak çok şey olduğu anlatılır. Feyzî'ye göre ömür çok kısadır, bu kısa ömrü iyi bir şekilde değerlendirmek için Allah'ın veli kullarıyla birlikte olmak ve dünya hayatına fazla itibar etmemek gerekir. Göz ve gönül tokluğu içinde minnet duygusundan uzak, sadece Allah'a kul olarak geçirilecek hayat en güzel hayattır. Gönülün mutlu olması isteniyorsa her zaman Allah'ın anılması gerekir, yani hakiki aşk Allah aşkıdır.

KAYNAKÇA

- Abdulkadiroğlu, Abdülkerim. (1985). *Belîğ, Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr* Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Banarlı, Nihad Sami. (1987). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C.1, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Genç, İlhan.(2000). Ankara: *Esrar Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Güftî, *Teşrifâtü'ş Şu'arâ*. Ali Emîri, Manzum No.1324.
- İbn Arâbî. (1988). *İlâhî Aşk*, Çev., Mahmut Kanık. İstanbul: İnsan Yayınları.
- İpekten, Halûk. (1973). *Fuzûlî*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu (1967). C.2, Hazırlayan: Komisyon. İstanbul.
- İz, Mahir.(1990). *Tasavvuf*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kara, Mustafa. (1990). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Mehmed Süreyya.(1996). *Sicill-i Osmanî*. Hazırlayan: Nuri Akbayer. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Mengi, Mine.(1994). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özerol, Nazmi.(1996). *Topkapılı Feyzî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni*, Fırat Üniversitesi SosyalBilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

Safâyî Tezkiresi. Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi 2549.

Tatçı, Mustafa. (1990). *Yunus Emre Dîvânı İnceleme*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Topkapılı Feyzî, *Dîvân*. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. 514.

Yümnî Tezkiresi. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Ty. 3948.